

Valentin Geshev. A Post-history of Bulgarian: Bulgarian Language on the Balkans, Memories about the Bulgarian Past, the Controversial and Dynamic Present of Bulgarian. Sofia University Press, 2018, 547 p.

ABSTRACT

The book *Post-history of Bulgarian: Bulgarian language on the Balkans, memories about Bulgarian past, controversial and dynamic present* appeared as a result of its author's participation in the project *Cultural-historic and language heritage of "neighbouring" Bulgaria* (2008–2013), financed by the Scientific Research Foundation, as well as of his later work on materials gathered during the course of the project and on other themes concerning the present-day state and situation of Bulgarian.

The book is concentrated mainly on modernity, i.e. on the time which has not become history yet, but it also considers facts from the nineteenth and twentieth century history of the Bulgarian language and people which help us understand the dynamic present. It studies the actual state of Bulgarian, its interaction with the memories about Bulgarian past, the attitudes of native speakers and external observers towards the language – all this in the context of national policies on the Balkans today and in the past (including anti-Bulgarism in them), and of drastically changing historical conditions.

Since the nineteenth century the policy of young Balkan states and of the Great Powers has forced parts of the Bulgarian people to transform themselves into parts of already existent neighbouring nations or into newly created nations. Time, with its change of generations, and the national terror has favoured this policy, but what we can observe today shows that its success is not complete. At various places on the Balkans, outside present-day Bulgaria, individuals, groups of people and whole communities keep local varieties of Bulgarian, memories about their Bulgarian origin and even pride themselves upon their Bulgarian past. Some of them have Bulgarian national consciousness and make efforts to be

acknowledged as a Bulgarian national minority, others consider themselves to be very close to the Bulgarians. Recently, the relatively democratic conditions have allowed of pluralism of national orientation within some originally Bulgarian communities and a certain part of their population has declared itself Bulgarian. If this part is small enough, we may qualify the community as Bulgarian-speaking, i.e. as having preserved its Bulgarian language and partially its traditional Bulgarian culture but almost lost the knowledge of its Bulgarian origin.

Terrain research in present-day Albania brought to the conclusion that when people communicate in Bulgarian their speech etiquette differs equally well from the actual speech etiquette in the Republic of Macedonia and in Bulgaria, but is virtually the same as the archaic Bulgarian speech etiquette to be found in the speech of the elder generations and in the literature from the nineteenth and the twentieth century. What is more, the speech etiquette does not depend on the national orientation of the native speakers of Bulgarian but only on whether they live in Albania, Macedonia or Bulgaria, so the notion of alocratic language community is introduced, meaning a community closed between the boundaries of a given state. In Albania we may also observe some coineization of the language, i.e. cleansing the speech of extreme local peculiarities when talking to speakers of the same language (tautoglossic persons) having come from distant places, say, from Bulgaria.

Due consideration is given to the village of Boboshtica, in the vicinity of Korçë in Southeastern Albania, where the local Bulgarian dialect is spoken only by few elderly villagers, but the locals have organized themselves to preserve and revive it at least as the language of their traditional culture and of folklore texts. In his video-interviews Ilo Kuneshka, an elderly inhabitant of Boboshtica, calls his native language Bulgarian and shares his knowledge about the Bulgarian origin of the community, about the history of the village and the active part the Bulgarians played in the past of the region of Korçë, and also about the history of Bulgaria – all this knowledge has been handed down through the mechanisms of folklore, as Ilo Kuneshka claims, orally from father to son. Except for fragments of these interviews the book presents facsimiles of the manuscript archives of the present-day cultural association of Boboshtica with their Cyrillic transcription and a selection of the memoirs of Dhimitër Canco from the end of the nineteenth and the beginning of the twentieth century, whose author – an inhabitant of Boboshtica - unequivocally expresses his and his fellow-villagers' Bulgarian affiliation, in their Greek original after André Mazon and in their translation into Bulgarian.

Two contemporary autochthonic books about local history from Southeast Albania are also presented – Sotir Dhamko's *Boboshtica, a Variant of History* (2010) and Llazo Nestori's *Vërbnik* (2012). Both authors give an account of the past and present of their native villages in the Region of Korçë; the book about Boboshtica is written in Albanian and the book about Vërbnik in the Albanian variant of the Latin alphabet but in the local Bulgarian dialect with certain elements from the linguistic standards of Macedonia and Bulgaria. Both authors are proud of the Bulgarian origin of their villages, which they relate to the medieval Bulgarian state and to the already non-existent medieval Bulgarian town of Devol – a centre of today's Region of Korçë. They both regard the local variants of Bulgarian as major elements of the cultural heritage and identity of their native places. S. Dhamko calls the native language Bulgarian, and L. Nestori calls it Bulgarian, Old Bulgarian or Bulgarian-Macedonian. S. Dhamko prides himself on the participation of the people of Boboshtica in the struggle to establish an Albanian state and to defend it, while L. Nestori takes pride in the participation of the people of Vërbnik in the Macedonian Bulgarians' struggle for national liberation. They both are proud of their fellow-villagers' active resistance to Italian and German occupation during World War Two and their education and professional realization in the post-war period

– hundreds of specialists with higher education, a lot of leading cadres, scientists and people of art in post-war Albania come from the two villages. Both local historians are desperate for the present-day depopulation of their native places; both disapprove of earlier and later manifestations of Greek expansionism in the district of Korçë.

A chapter of the book is dedicated to Southwest Kosovo – to the districts of Gora and Zhupa/Župa – where, after the end of the Yugoslav and Serbian rule, within fragments of the local Bulgarian-speaking Muslim population Bulgarian ethnic consciousness appears or revives. The process is more intensive in Zhupa, where a local Bulgarian cultural association has been founded and legalized. To help some modern authors, who claim to be “surprised” by the Bulgarian affiliation of this population, ideas about the ethnic and cultural history of Southern Kosovo from the beginning of the twentieth century are submitted, which I allowed myself to name *the model of Arthur Haberlandt and Afanasij Seliščev* and which are able to explain not only the Bulgarian peculiarities of the local Slavic language but also the historical and cultural basis of the reviving local Bulgarian consciousness.

The analysis of the contemporary cultural and linguistic situation – the state of the language and the attitudes towards it together with the ideas about the origin of the community – in Boboshtica, in the districts of Prespa, Golo Bordo and Gora in Albania, in Southwestern Kosovo, in some parts of present-day Northern Greece and in Northwestern Asia Minor is based on terrain materials gathered by the author of this book, but also on video- and audio-interviews and observations conducted and made by other authors as Tanya Mangalakova, Veselka Toncheva, Luchia Antonova-Vasileva, Konstantin Panayotov, Miranda Bello, Raki Bello, Maksim Makarcev.

The linguistic analysis of texts from the fifties and the sixties of the nineteenth century written by activists of the Bulgarian National Revival from the extreme Southwest of the Bulgarian linguistic territory – such as Dimităr Makedonski, Partenij Zografski and Konstantin Miladinov, who come from districts now located in the Southwest of the Republic of Macedonia and the contiguous parts of Northern Greece – necessitates differentiating between these Southwest Bulgarian texts and the Central West Bulgarian texts from the thirties to the fifties of the same century, written by Neofit Rilski, Sava Radulov, Hristaki Pavlovič and Konstantin Fotinov, because both groups are not written at the same time, and their dialectal base is not the same, either.

D. Makedonski, Partenij Zografski and K. Miladinov’s texts from the extreme Southwest display ardent Bulgarian patriotism and they are a part of the all-Bulgarian process of development and consolidation of the literary language on all linguistic levels, especially on the lexical and the orthographic one. The real successor of their language is Contemporary Standard Bulgarian and they cannot be qualified as prehistory of the established in 1945 linguistic standard of the Republic of Macedonia which, in fact, succeeds to the Serbian and Croatian literary traditions. What is more, on the semantic level the same texts cannot be qualified as prehistory of the official anti-Bulgarian nationalism in modern Macedonia either.

The analysis of the rhythm of nineteenth century poetry of Rayko Zhinzifov/Rajko Žinzifov ascertains that it is characterized by an accentual diglossia in which the speech of the common people differs from the speech of the intellectuals (and of the author) concerning the place of stress. This proves the appearance of a cultural variety of Bulgarian at that time, with a common supradialectal rhythmic structure of the speech of educated Bulgarians, including those who come from Macedonia. Rayko Zhinzifov’s piece of poetry considered also displays ardent Bulgarian patriotism.

Ardent Bulgarian patriotism characterizes also published texts from the beginning of the twenty first century which are written by citizens of the Republic of Macedonia who

openly declare their Bulgarian nationality. In the book their language is classified into several types according to its place on the continuum between the linguistic standards of the Republic of Macedonia and present-day Bulgaria. In this language the two linguistic standards, perceived by the authors of the texts as variants of their native language, undergo hybridization up to fusion, and its approximation to contemporary Bulgarian standard – and sometimes even to the Bulgarian literary practice from the nineteenth century – is consciously utilized for marking the authors' Bulgarian national affiliations.

The last two chapters of the present book are dedicated to the Bulgarian language inside today's Bulgaria and the attitude of the Bulgarian intelligentsia, and in particular of the philologists, towards it. They consider the spontaneous and sometimes consciously pursued relexicalization (renaming) and further occidentalization of recent Bulgarian as well as various manifestations of linguistic incompetence, language snobbery and language decay on different linguistic levels in public speech, especially in mass media. The disregard shown in Bulgaria not only for public speech, but also for the professional speech of the philologists and for linguistic terminology, can be explained by group psychology unfavorable to traditional means of expression (of native origin or earlier borrowings) and treating the language as fashion – as something which should be constantly and spontaneously renovated following foreign models – and not as a relatively stable element of the cultural heritage of the nation and as a symbol of its dignity. Similar psychological reasons impede the native speakers of Bulgarian from using the otherwise large resources of their language to form new words. Doubtless, the questions considered in the last two chapters are also connected with the problems of contemporary education. A model of cultural doublets in linguistic behaviour in general and in terminology in particular is suggested, which is characterized by a moderate use of occidentalisms and a decided preference for their traditional or new non-western equivalents. This is a model close to the traditional language practice in Bulgaria, which creates a sense of an elegant style, esthetics and language dignity.

In the *Conclusion* a parallel is drawn between the old traditional Bulgarian and Bulgarian-speaking communities outside contemporary Bulgaria, the new emigrant Bulgarian communities abroad, and the Bulgarians in their own country. It is found that, in spite of the differences among them, they have a lot of problems in common and they bear essential and typological similarities. To the pressure of global mass culture and the monopoly of world languages we may add the insufficient command of the means of expression inherent to Bulgarian because of bad or no Bulgarian education, the natural tendency towards a loss of Bulgarian in foreign language environment and the need to learn it as a second language, the fact that Bulgarian serves mainly as a colloquial language inside the community with the rest of its functions limited or simply absent. Such tendencies are observable even in Bulgaria as far as many young people show interest in education abroad or in education in Bulgaria but not in Bulgarian, and in the professional and public speech of the Bulgarians the Bulgarian terminology, word-stock and linguistic structure are often problematic. Some reasons for this are the prejudices and foibles of the Bulgarian intelligentsia and the lack of certain accents in educational policy. A pronounced historical process common to old traditional and new emigrant communities is the abandonment of the Bulgarian nationality, not to mention the individuals who fall among foreigners and their descendents. So under the conditions of today the question about the language, the attitudes towards language, the national consciousness and the historical memory is sufficiently complicated.

Валентин Гешев. „Следистория на българския език: български език на Балканите, спомени за българско минало, противоречиво и динамично настояще“, УИ „Св. Климент Охридски“, 2018, 547 с. ISBN: 978-619-7433-18-0

РЕЗЮМЕ

Книгата *Следистория на българския език: български език на Балканите, спомени за българско минало, противоречиво и динамично настояще* е плод на участието на автора ѝ във финансирания от фонд „Научни изследвания“ проект „Културно-историческо и езиково наследство на „съседна“ България“ (2008–2013 г.), както и на по-късната му работа по материали, събрани по същия проект, и по други теми, засягащи съвременното състояние на българския език.

Вниманието в нея е насочено преди всичко към съвременността, тоест към времето, което още не се е превърнало в история, но се разглеждат и факти, отнасящи се до историята на българския език и българския народ през XIX и XX в., които ни помагат да разберем динамичното настояще. Проучва се състоянието на българския език, връзката му със спомена за българско минало, отношението на неговите носители, както и на външни наблюдатели към него – в контекста на националните политики на Балканите в миналото и днес, включително и на антибългаризма в тях, и на рязко променящите се исторически условия.

Политиката на младите балкански държави и на Великите сили от XIX в. насам принуждават части от българския народ да преминат както към съседни и вече съществуващи, така и към новосъздадени нации. Времето (например смяната на поколенията) и националният терор помагат на тази политика, но това, което наблюдаваме днес, показва, че успехът ѝ не е пълен. На различни места на Балканите извън съвременна България отделни личности, групи от хора и цели общности пазят местни разновидности на българския език, спомен за българския произход и дори гордост от българското минало на общността. Някои от тях имат българско национално съзнание и се борят да бъдат признати за българско национално малцинство, други се смятат за особено близки до българите и ги чувстват като свои. Сравнително демократичните условия напоследък позволяват в много български по произход общности да се развие плурализъм на националната ориентация и част от населението да се самоопредели като българско. Ако тая част е достатъчно малка, можем да определим общността като българоезична, т.е. като пазеща българския си език и част от българската традиционна култура, но в много малка степен спомен за български произход.

Наблюдения върху речевия етикет при общуване на български език в днешна Албания показват, че той се различава от речевия етикет както в Република Македония, така и в съвременна България, но е еднакъв с архаичния български речев етикет, отразен в речта на старите поколения и в книжнината от XIX и XX в. Оказва се, че речевият етикет зависи не от националната ориентация на носителите на българския език, а от това в коя държава живеят, затова се въвежда понятието алократична езикова общност със значението на общност, затворена в границите на дадена държава. В Албания се наблюдава и койнеизация на езика – стремеж на говорещия да изчисти ярки

диалектни особености от изказа си, за да бъде по-добре разбран от едноезични (тавтогlossen) събеседници, дошли отдалече, например от България.

Особено внимание е отделено на с. Бобошица, близо до Корча в Югоизточна Албания, където местният български говор се владее активно само от неколцина много възрастни жители, но се полагат организирани усилия за неговото запазване и възраждане поне като език на традиционната култура и на фолклорните текстове. В свои видеоинтервюта бобошенинът Ильо Кунешка нарича езика си български и споделя знания за българския произход на общността, за историята на селото и за важния дял на българите в миналото на областта на гр. Корча, както и за общобългарската история, предавани по механизмите на фолклора – устно от баща на син. Освен откъси от въпросните видеоинтервюта в книгата е представена фототипно, а също и в кирилска транскрипция с коментари, голяма част от ръкописния архив на съвременното бобошенско дружество „Кай нас“ и част от спомените на еднозначно определящия се като българин бобошенин Димитри Цанцо от края на XIX и началото на XX в. в гръцкия им оригинал според Андре Мазон и в превод на български език.

Представени са и две автохтонни съвременни краеведски книги – на Сотир Дамко за Бобошица и на Лазо Нестори за с. Върбник, пак от областта на гр. Корча, като първата е написана на албански, а втората на местния български говор с албанска латиница и с елементи както от книжовната норма в Република Македония, така и от книжовния език в днешна България. И двамата автори се гордеят с българския произход на селата си, който те свързват със средновековната българска държава и с вече несъществуващия средновековен български град Девол – център на днешната област Корча. И двамата смятат местния български език за много важна част от културното наследство и идентичността на родните си места – С. Дамко нарича местния език български, а Л. Нестори български, старобългарски или българско-македонски. С. Дамко се гордее с участието на бобошени в борбата за основаване на албанска държава и за нейната защита, а Л. Нестори с участието на върбничени в национално-освободителните борби на македонските българи. И двамата се гордеят с дейното участие на селяните си в борбата против италианските и немските окупатори по време на Втората световна война, а също и с високата им образованост и професионализъм – от двете села произлизат стотици специалисти с висше образование и множество ръководни и експертни кадри и хора на науката и изкуството в следвоенна Албания. И двамата местни краеведи са отчаяни от съвременното обезлюдяване на селата си. Тяхна обща черта е и отрицателното отношение към старите и нови прояви на гръцкия експанзионизъм, чийто традиционен предмет на аспирации е родният им край.

Отделено е внимание и на Югозападно Косово – на областите Гора и Жупа, където след края на югославската и на сръбската власт сред част от местното българоезично мюсюлманско население се появява или се възражда българско самосъзнание – особено в областта Жупа, където е създадено и местно културно-просветно българско дружество. За автори, които се „изненадват“ от българската ориентация на част от местното население, са представени виждания на учени от началото на XX в. за етническата и културна история на Южно Косово, които си позволих да нарека модел на Артур Хаберландт (Arthur Haberlandt) и Афанасий Селищев и които освен българските особености в местния славянски език могат да обяснят и историческата и културна основа на възраждащото се там българско самосъзнание.

Анализът на съвременното състояние на езика и на отношението към него, както и на представите за собствения произход в Бобошица, в областите Преспа, Голо бърдо и Гора в Албания, в Югозападно Косово, в някои части на днешна Северна Гърция и в днешна Северозападна Мала Азия се основава на теренни материали на автора на настоящата книга, но и на материали (от видео- и аудиоинтервюта) и на наблюдения на други автори като Таня Мангалакова, Веселка Тончева, Лучия Антонова-Василева, Константин Панайотов, Миранда Бело, Раки Бело, Максим Макарцев.

Езикът на текстове от петдесетте и шестдесетте години на XIX в. на български възрожденци от крайния български югозапад като Димитър Македонски, Партений Зографски и Константин Миладинов, произхождащи от земи, които днес са в югозападните краища на Република Македония и в прилежащите части на Северна Гърция, налагат да се направи разлика между текстовете с преобладаващо централнозападнобългарски особености от 30-те до 50-те години на XIX в. – на Неофит Рилски, Сава Радулов, Христати Павлович и Константин Фотинов – и разглежданите текстове с преобладаващо югозападнобългарски езикови особености от петдесетте и шестдесетте години на XIX в., защото не са от едно и също време и имат различна диалектна основа.

Текстовете от крайния югозапад – на Д. Македонски, Партений Зографски и К. Миладинов – са изпълнени с горещ български патриотизъм и на всички езикови равнища, но най-вече на лексикално и правописно са част от общобългарския книжовноезиков процес. Истинският приемник на техния език е съвременният български книжовен език и те не са предистория на създадената през 1945 г. книжовна норма в Република Македония, която е свързана по-скоро със сръбската и хърватската книжовноезикова традиция. Те също така не са – на семантично равнище – предистория на официалния антибългарски македонизъм.

Анализът на ритъма на поезията на Райко Жинзифов от XIX в. установи в нея акцентуационна диглосия между речта на човека от народа и речта на интелегента (включително и на автора), която доказва появата по онова време на общобългарски културен идиом, с обща наддиалектна ритмична структура на речта на тогавашните образовани българи, включително и от географската област Македония. Разглежданият текст на Р. Жинзифов също е наситен с горещ български патриотизъм.

С горещ български патриотизъм се отличават и текстове от началото на XXI в., писани с цел публикация от граждани на Република Македония, открито заявяващи българската си националност. В книгата езикът им е разделен на няколко типа в зависимост от мястото му в конитинуума между книжовните норми в Република Македония и в съвременна България. В него двете норми, възприемани от авторите като варианти на родния им език, претърпяват хибридизация до сливане, а доближаването до съвременната българска норма, както в отделни случаи и до българската книжовноезикова практика от XIX в., е съзнателно търсен езиков белег за принадлежност към българската нация.

Последните две глави на настоящата книга са посветени на българския език вътре в рамките на съвременна България и на отношението на българската интелигенция, включително и на професионалните филолози, към него. Разглежда се стихийно протичащата, а донякъде и съзнателно провеждана в него релексикализация (преназоваване) и по-нататъшна окцидентализация, както и разнообразни прояви на езикова некомпетентност, езиков снобизъм и езиков упадък на различни езикови равнища в публичната реч (най-вече в средствата за масово осведомяване). Небрежното отношение не само към публичната реч, но и към професионалната реч на филолозите

и към езиковедската терминология в България се обяснява с неблагоприятната психологическа нагласа към традиционните изразни средства от домашен или одомашнен произход и с отношението към езика като към мода, която трябва постоянно и стихийно да се обновява, следвайки чужди образци на поведение, а не като към сравнително устойчива част от културното наследство на народността и като символ на нейното достойнство. В същия смисъл се разглеждат и психологическите пречки пред използването на иначе големите възможности на българското словообразуване. Прави се и връзка между разискваните въпроси и съвременното образование. Предлага се модел на културна дублетност както в езиковото поведение като цяло, така и в терминологията, с умерена употреба на окцидентализми и с предимство за употребата на техните традиционни или нови западни съответствия. Това е модел, близък до традиционната българска езикова практика, който създава усещане за добър стил, естетика и достойнство на езика.

В *ЗаклЮчение*то се успоредяват старите традиционни български и българоезични общности извън съвременна България, новите мигрантски общности извън страната и българите в самата България. Оказва се, че въпреки различията между тях много от проблемите им са общи, че между тях има същностни и типологични прилики. Освен натиска на глоболизиращата се масова култура и на налагащи монопола си световни езици тук можем да причислим недостатъчното владение на изразните средства на българския език поради недобро (или никакво) българско образование, естествената тенденция към загуба на българския език в чуждоезикова среда, свързана с нуждата от изучаването му като чужд, тенденцията българският език да служи преди всичко като разговорен вътре в общността, а останалите му функции да са ограничени и дори напълно да отсъстват. Подчертава се, че дори в България се наблюдават подобни тенденции, доколкото много млади хора проявяват интерес към образование в чужбина или към образование в България, но не на български език, а в професионалната реч на българите, както и в публичната им реч българският език, българската терминология, българското словно богатство и езиков строеж често са проблематични, като за това донякъде са причина предразсъдъците и слабостите на българската интелигенция и липсата на някои образователни приоритети. Подчертава се също, че излизането от българската народност е силно изразен исторически процес както сред старите исторически, така и сред новите мигрантски общности, да не говорим за отделните личности, които попадат в чужда среда, особено за техните потомци, и че въпросът за езика, за отношението към него, за народностното съзнание и историческите спомени в съвременните условия е достатъчно сложен.

Постистория българского языка: болгарский язык на Балканах, воспоминания о болгарском прошлом, противоречивое и динамичное настоящее

РЕЗЮМЕ

Книга *Постистория българского языка: болгарский язык на Балканах, воспоминания о болгарском прошлом, противоречивое и динамичное настоящее* – резултат участия ее автора в проекте „Културно-историческое и языковое наследие

„соседней“ Болгарии (2008–2013гг.), который реализован при поддержке фонда „Научные исследования“, также его последующей работы, связанной с материалами, собранными в процессе работы над проектом, а и по другим темам, относящимся к современному состоянию болгарского языка.

Внимание в ней направлено прежде всего к современности, т. е. к тому времени, которое еще не превратилось в историю, но рассматриваются и факты, относящиеся к истории болгарского языка и болгарского народа XIX и XX вв., которые помогают нам понять динамичное настоящее. Исследуется состояние болгарского языка, его связь с воспоминаниями о болгарском прошлом, отношение к нему как его носителей, так и посторонних наблюдателей – в контексте национальных политик на Балканах в прошлом и сейчас (включая проявления в них антиболгаризма), и резко меняющихся исторических условий.

Политика молодых балканских государств и Великих сил, начиная с XIX в., заставляют части болгарского народа перейти как к соседним и уже существующим, так и к новосозданным нациям. Время (например, смена поколений) и национальный террор способствуют этой политике, но то, что наблюдаем в наши дни, показывает, что ее успех частичный. В разных местах на Балканах за пределами современной Болгарии отдельные личности, группы людей и целые сообщества хранят местные разновидности болгарского языка, память о болгарских корнях и даже гордятся болгарским прошлым своего сообщества. У некоторых из них болгарское национальное сознание, и они ведут борьбу, чтобы их признали болгарским национальным меньшинством, другие считают себя особенно близкими болгарам и принимают их за своих. Сравнительно демократические условия в последнее время предоставляют возможность, чтобы во многих болгарских по происхождению сообществах развивался плюрализм в связи с национальной ориентацией, и часть населения самоопределяется как болгарское. Если эта часть достаточно маленькая, можем определить сообщество как болгароязычное, т. е. такое, которое хранит свой болгарский язык и часть болгарской традиционной культуры, но в незначительной степени помнит о своем болгарском происхождении.

Наблюдения над речевым этикетом при общении на болгарском языке в сегодняшней Албании показывают, что он отличается от речевого этикета как в Республике Македонии, так и в современной Болгарии, но совпадает с архаическим болгарским речевым этикетом, который нашел отражение в речи старых поколений и письменности XIX и XX вв. Оказывается, что речевой этикет зависит не от национальной ориентации носителей болгарского языка, а от того в каком государстве они живут, поэтому вводится понятие алократическое языковое сообщество со значением сообщества, заключенного в границах данного государства. В Албании наблюдается и языковое явление койне – стремление говорящего исключить из языка яркие диалектные особенности своей речи, чтобы единойязычные (тавтогласные) собеседники, приехавшие издалека, например из Болгарии, понимали его лучше.

Особое внимание уделено с. Бобоштица, недалеко от Корчи в Юго-Восточной Албании, в котором местным болгарским говором активно владеют всего несколько пожилых жителей, но применяются организованные усилия сохранить и возродить его хотя бы в качестве традиционной культуры и фольклорных текстов. В свои видео интервью житель Бобоштица Ильо Кунешка называет свой язык болгарским и делится сведениями о болгарском происхождении сообщества, об истории деревни и о важной роли болгар в прошлом области г. Корча, также об общеполгарской истории, передаваемой с помощью фольклора – из уст в уста, от отца к сыну. В книге представлены отрывки этих видео интервью, кроме того фотографически, также в

транскрипции на кириллице с комментариями, включена большая часть рукописного архива современного общества из Бобоштицы „Кай нас“, часть воспоминаний Димитри Цанцо, который однозначно считает себя болгарин, конца XIX – начала XX века в их греческом оригинале по мнению Андре Мазона и в переводе на болгарский язык.

Представлены и две автохтонные современные краеведческие книги –Сотира Дамко о Бобоштице и Лазо Нестори о селе Вырбник, так же из области г. Корча, первая написана на албанском, а вторая на местном болгарском говоре с албанской латиницей и с элементами как литературной нормы Республики Македонии, так и литературного языка сегодняшней Болгарии. Оба автора гордятся болгарским происхождением своих сел, для них оно связано со средневековым болгарским государством и с уже несуществующим средневековым болгарским городом Девол – центром сегодняшней области Корча. И тот, и другой считают, что местный болгарский язык - это очень важная часть культурного наследия и идентичности их родных мест. С. Дамко называет местный язык болгарским, а Л. Нестори – болгарским, староболгарским или болгарско-македонским. С. Дамко гордится участием жителей села Бобоштица в борьбу за основание албанского государства и за его защиту, а Л. Нестори – участием своих односельчан в национально-освободительной борьбе македонских болгар. И тот, и другой отмечают активное участие своих односельчан в борьбу против итальянских и немецких оккупантов во время Второй мировой войны. Сотни специалистов с высшим образованием и многие руководящие и экспертные кадры и люди науки и искусства в послевоенной Албании – выходцы этих деревень. Местных краеведов приводит в отчаяние современное обезлюдение их родных мест. Их объединяет и отрицательное отношение к старым и новым проявлениям греческого экспансионизма, чей традиционный предмет домогательства – их родной край.

Уделено внимание и Юго-Западному Косову – областям Гора и Жупа – где после конца югославской и сербской власти среди части местного болгароязычного мусульманского населения появляется или возрождается болгарское самосознание. Этот процесс протекает особенно активно в области Жупа, где создано и местное культурно-просветительское болгарское общество. Чтобы помочь авторам, которые „удивляются“ болгарской ориентации части местного населения, представлены видения ученых начала XX в. об этнической и культурной истории Южного Косова. Я позволил себе назвать их модель Артура Хаберландта и Афанасия Селищева, и, которые помимо болгарских особенностей в местном славянском языке могут объяснить и историческую, и культурную основу возрождающегося там болгарского самосознания.

Анализ современного состояния языка и отношения к нему, как и представлений о собственном происхождении в Бобоштице, в областях Преспа, Голо бырдо и Гора в Албании, в Юго-Западном Косове, в некоторых частях сегодняшней Северной Греции и в сегодняшней Северо-Западной Малой Азии основывается на собственных наблюдениях и собранных материалах автора настоящей книги, также на материалах (видео- и аудио интервью) и наблюдений других авторов, таких как Таня Мангалакова, Веселка Тончева, Лучия Антонова-Василева, Константин Панайотов, Миранда Бело, Раки Бело, Максим Макарцев.

Язык текстов 50-х – 60-х гг. XIX в. болгарских деятелей эпохи Возрождения района крайнего болгарского юго-запада, как Димитр Македонский, Партений Зографский и Константин Миладинов, уроженцы этих мест, которые в наши дни находятся в юго-западной части Республики Македония, и в примыкающих частях Северной Греции, приводит к необходимости определить разницу между текстами с

преобладающими центрально-западно-болгарскими особенностями с 30-тых до 50-тых гг. XIX в. – Неофита Рильского, Саввы Радулова, Христати Павловича и Константина Фотинова – и рассматриваемыми текстами с преимущественно юго-западноболгарскими языковыми особенностями 50-х – 60-х. гг. XIX в., потому что они не относятся к одному и тому же периоду и у них разная диалектная основа.

Тексты крайнего юго-запада – Д. Македонского, Партения Зографского и К. Миладинова – пронизаны пламенным болгарским патриотизмом и на всех языковых уровнях, но преимущественно на лексическом и орфографическом, они являются частью общebolгарского литературно-языкового процесса. Истинным преемником их языка – это современный болгарский литературный язык, они не предыстория созданной в 1945 г. литературной нормы в Республике Македония, которая связана главным образом с сербской и хорватской литературно-языковой традицией. Они не являются также – на семантическом уровне – предысторией официального антиболгарского македонизма.

Анализ ритма поэзии Райко Жинзифова XIX в. демонстрирует акцентуационную диглоссию между речью человека из народа и речью интеллигента (в том числе автора), которая доказывает появление в то время общebolгарского культурного идиома, с общей наддиалектной ритмической структурой речи образованных болгар того времени, включая географическую область Македония. Рассматриваемый текст Р. Жинзифова дышит пламенным болгарским патриотизмом.

Болгарским патриотизмом отличаются и тексты, предназначенные для публикации, начала XXI в., написанные гражданам Республики Македония, которые прямо заявляют о своей болгарской национальности. Их язык в книге разделен на несколько типов в зависимости от его места в континуума между литературными нормами в Республике Македонии и в современной Болгарии. В нем эти две нормы, которые воспринимаются авторами как варианты их родного языка, претерпевают гибридизацию, доходящую до слияния, а приближение к современной болгарской норме, также в отдельных случаях и к болгарской литературно-языковой практике XIX в., сознательно искомая языковая черта принадлежности к болгарской нации.

Последние две главы настоящей книги посвящены болгарскому языку в рамках современной Болгарии и отношению болгарской интеллигенции, включительно и профессиональных филологов, к нему. Рассматривается протекающая стихийно, а в некоторой степени и сознательно проводимая в нем релексикализация и дальнейшая окцидентализация, как и разнообразные проявления языковой некомпетентности, языкового снобизма и языкового упадка на разных языковых уровнях в публичной речи (прежде всего в средствах массовой информации). Небрежное отношение не только к публичной, но и к профессиональной речи филологов и к лингвистической терминологии в Болгарии объясняется неблагоприятным психологическим настроением к традиционным выразительным средствам домашнего или одомашненного происхождения и отношением к языку как к моде, которая должна постоянно и стихийно обновляться, следуя чужим образцам поведения, а не как к сравнительно устойчивой частью культурного наследия народности и как символ ее достоинства. В таком же смысле рассматриваются и психологические препятствия при использовании больших возможностей болгарского словообразования. Рассматривается и связь между обсуждаемыми вопросами и современным образованием. Предлагается модель культурной дублетности как в языковом поведении в целом, так и в терминологии, наряду с умеренным употреблением окцидентализмов; предпочтение отдается употреблению их традиционных или новых не западных соответствий. Это модель,

которая близка к традиционной болгарской языковой практике, создающая впечатление хорошего стиля, эстетики и ценности языка.

В *Заключении* параллельно представлены старые традиционные болгарские и болгароязычные сообщества за пределами современной Болгарии, новые сообщества мигрантов за пределами страны, болгары в самой Болгарии. Оказывается, что многие проблемы для них общие вопреки различиям, что между ними существуют сходства по сути и по типологии. К давлению глобальной массовой культуры, к навязывающим свою монополию мировым языкам, можно добавить недостаточное владение выразительными средствами болгарского языка из-за плохого (или отсутствующего) болгарского образования, также естественную тенденцию к потере болгарского языка в иноязычной среде, связанную с необходимостью изучать его в качестве иностранного. Налицо также тенденция к тому, чтобы болгарский язык выполнял роль разговорного в рамках сообщества, а остальные его функции были ограниченными и даже вполне отсутствующими. Подчеркивается, что даже в Болгарии наблюдаются подобные тенденции, поскольку многие молодые люди проявляют интерес к образованию за границей или к образованию в Болгарии, но не на болгарском языке. В профессиональной речи болгар, также и в их публичной речи болгарский язык, болгарская терминология, болгарское языковое богатство и строение языка часто проблематичны, причиной этому в некоторой степени – это предрассудки и слабости болгарской интеллигенции и отсутствие образовательных приоритетов. Подчеркивается также, что выход из болгарской народности – ярко выраженный исторический процесс как среди старых исторических, так и среди новых сообществ мигрантов, не говоря об отдельных личностях, попадавших в чужую среду, об их потомках, и что вопрос о языке, об отношении к нему, о сознании народа и исторической памяти в современных условиях достаточно сложный.